

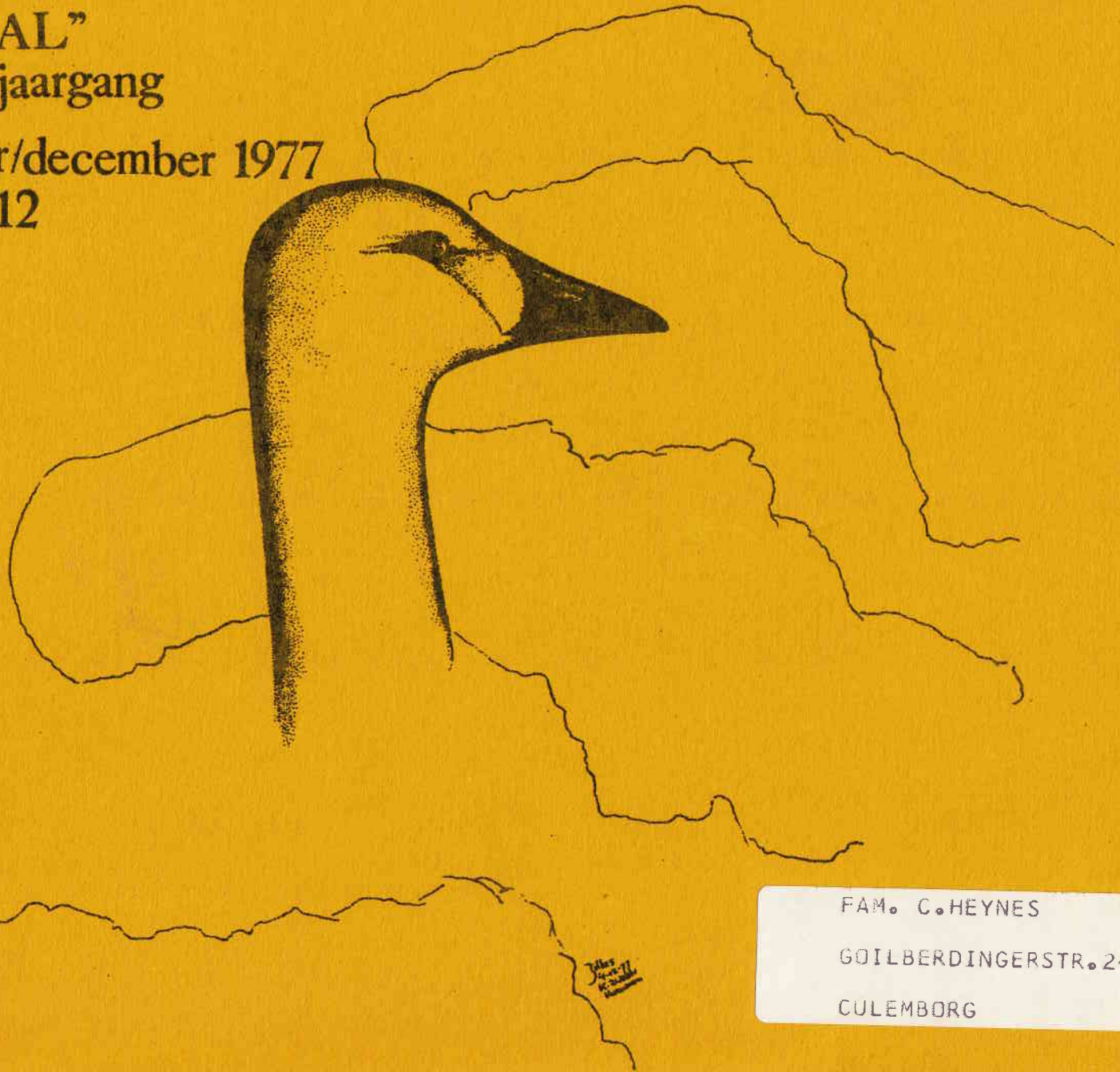
natuur- en vogelwacht culemborg

"HAK-AL"

3^e jaargang

november/december 1977

nr.: 11/12

FAM. C. HEYNES

GOILBERDINGERSTR. 24

CULEMBORG

HAK-AL is het mededelingenblad van de
Natuur en Vogelwacht Culemborg N.V.W.C.

Contactadres: Gerard van Zuylen - Zandstraat 32A
Culemborg -03450-3922-

Redactieadres: Triosingel 27 - Culemborg

Begeleiding

Jeugdgroep: Leo v/d Kooy - Vliegerweg 3
Culemborg -03450-5450-

Coördinatie

Inventarisaties: Leo v/d Kooy

Bibliotheek:

Frans Waroux
Boeken en verslagen in Het Kompas

"Het Vogeljaar" Jaarabonnement 197 door overschrijving
van f 13,50 op de girorekening van de
N.V.W.C. met vermelding "Vogeljaar"

Lidmaatschap: Nieuwe leden opgeven bij de penningmeester
evenals adreswijzigingen.

Penningmeester: Frans Waroux - Mendelssohnlaan 7
Culemborg -03450-5393-

Contributie:

Jeugdlidmaatschap f 5,-- per jaar
Individueel volw. f 10,-- per jaar
Gezinslidmaatschap f 15,-- per jaar
Lid buiten de stad f 15,-- per jaar

Gironummer 34 33 351 tnv Frans Waroux
rek. Natuur en Vogelwacht Culemborg

Klubbuis:

Gebouw "Het Kompas" -Kamer 2-
Slotstraat 12 - Culemborg

Secretariaat

Milieuwerkgroep

Noordwest-Betuwe: Betsy Wijnhoven - Goilberdingerstraat 1
Culemborg -03450-5221-

Redaktieteam:

Harry en Jilles v/d Warenburg en
Breun Jansen

Bij de voorplaat: KLEINE ZWAAN

Van de Redactie

Eindelijk heeft U hier dan weer het laatste nummer van de jaargang 1977 van HAK-AL. Voor de late verschijning hiervan zijn een aantal oorzaken aan te geven die U wellicht niet zullen interesseren maar U kunt aannemen dat deze redenen zeer akseptabel zijn.

In het nieuwe jaar zullen we trachten de regelmaat van verschijning weer op het oude peil te brengen.

In dit "Kerstnummer" vind U een klein stukje over de contributiebetaling; weliswaar kort maar zeer belangrijk. Met trots kunnen we vertellen dat we dezelfde bedragen als welke in 1977 golden, zullen hanteren; dus geen verhoging ondanks de diverse prijsstijgingen.

Hierbij ook een compliment aan onze drukker Breun Jansen die op onwaarschijnlijk konkurerende wijze al ons drukwerk verzorgd.

Ook vind U een groot artikel over de "RIJNFIETSTOCHT", welk artikel onverkort is overgenomen uit "Waddenbulletin". Minder plezierige ontwikkeling hierbij is dat recent bericht is ontvangen van de Gemeente Culemborg dat geen subsidie, danwel tegemoetkoming in de kosten van organisatie van de ontvangst in Culemborg wordt verstrekt. Dit in tegenstelling tot eerdere gedane uitlatingen en officieuze toezeggingen.

Ook het knotwilgen-snoeiseizoen is weer aangebroken. Dit is in deze tijd van het jaar een van de belangrijkste taken waar we ons mee bezig houden en waar inderdaad vele handen licht werk maken. De eerste dag zit er inmiddels alweer op waarbij in totaal 51 bomen van hun takkenlast zijn ontdaan. Ofschoon dit op korte termijn allemaal is

georganiseerd, is het toch zeer succesvol verlopen, in die zin dat er tussen de 60 en 70 mensen, over de gehele dag verspreid, aan hebben meegewerkt.

Minder prettig was dat al vrij vroeg in de ochtend Cees van de Ham een ongelukje kreeg met de kettingzaag toen hij in een knotwilg bezig was.

Gelukkig dat in het ziekenhuis in Leerdam zeer vlotte en deskundige hulp geboden werd zodat hij na ongeveer anderhalf uur weer terug was. Wij rekenen erop dat het herstel vlot zal verlopen.

Verder wenst de redactie van HAK-AL U allen een heel gezond, gelukkig en voorspoedig 1978 toe met veel activiteiten en veel waarnemingen.

De Redactie.

C O N T R I B U T I E 1978

Zoals reeds aangekondigd zal er voor 1978 geen wijziging optreden in de hoogte van de contributies van de NVWC. De leden worden vriendelijk verzocht het verschuldigde bedrag over te schrijven op postgiro 3 4 3 3 3 5 1 t.n.v. F.Waroux, rek.Natuur en Vogelwacht - Culemborg. Graag direkt even doen!

Jeugd lidmaatschap	f	5,--	per jaar
Individueel volwassene	f	10,--	per jaar
Gezins lidmaatschap	f	15,--	per jaar
Lid buiten de stad (Porto)	f	15,--	per jaar

Die leden welke bovendien geabonneerd zijn op "HET VOGELJAAR" worden eveneens verzocht vóór eind januari 1978 het verschuldigde abonnementsgeld ad f 13,50 te voldoen op bovenstaand gironummer. DE penningmeester is U voor een vlotte betaling bij voorbaat erkentelijk.

Géef om de Natuur

Actie Géef om de Natuur

Zoals iedereen inmiddels heeft kunnen lezen in onze plaatselijke courant is deze actie in Culemborg een succes geworden. De opbrengst was bijna 18.800 gulden wat overeenkomt met ruim 1 gulden per inwoner. In Beusichem waar J. Wildschut in de laatste week voor de actie de organisatie op zich nam was de opbrengst 3.800 gulden. Deze grote opbrengst in beide plaatsen is natuurlijk niet alleen te danken aan de inspanningen van de actiecomité's maar ook aan de medewerking van de collectanten. In Culemborg gingen ruim 200 mensen de straat op. In Beusichem en Zoelmond waren het er ongeveer 30. Zonder hun was dit resultaat nooit bereikt. Maar we zijn er nog niet. Financieel gezien is de actie geslaagd maar zijn de mensen een beetje milieubewuster geworden of zijn ze alle pessimistische beelden en geluiden alweer vergeten. De toekomst zal het leren.

Knotwilgen snoeien.

Voor de snoeiërs en slepers van takken e.d. het volgende: Op zaterdag 14 en 28 januari gaan we weer aan de slag. Via de C.C. wordt u in kennis gesteld van de plaats waar gesnoeid zal worden. Vermoedelijk zal dat zijn op de Katijdeweg. Dit ligt in het verlengde van de Daem van Dijkweg, richting Beemd. Graag tot ziens.

Jan Rietvink.

Goudplevierentelling

het verslag van de goudplevierentelling van 2-3 april 1977 van de provincie Utrecht is binnengekomen. Ook de N.V.W.C. heeft aan deze tellingen meegedaan. In het door ons onderzochte gebied, vanaf Vianen tot Wijk bij Duurstede en met als grenzen de Lek en het Amsterdam-Rijnkanaal, werden slechts 90 ex. geteld en wel bij de Heul. In de hele provincie werden er ca. 3500 geteld wat overigens beduidend minder was dan in november 1976 toen er 7500 ex. geteld werden.

Kars Veling.

Herfsttrektellingen 8-9-10 oktober

Er werd resp. op 3,2 en 1 plek(ken) geteld. Geteld werden de overtrekkende vogels (met wisselend succes). De opmerkelijkste en leukste waarnemingen waren.

8 oktober: smienten in de Steenwaard, 12 kramsvogels bij fort Everdingen en als niet-trekkende vogel een groene specht bij de Medichemse Waard.

9 oktober: door het geweldige weer was er veel trek. O.a. bij de Red. waard 8 barnsijzen, ongeveer 230 kneuen, vr. bruine kiek., kepen, putters, vinken, boerenwaluw, buizerd, koperwieken, grote lijsters, zanglijsters en een oeverloper.

Bij fort Everdingen werden 4 aalscholvers gezien.

10 oktober: Deze dag werd er alleen bij de Red. Waard geteld. waarnemingen o.a. 2 bergeenden, 82 aalscholvers, enkele kuifeenden en een onbekende V-formatie.

Tijdens de meeuwentellingen op zaterdag 5 november werden ongeveer 3000 kokmeeuwen geteld en enkele juv. zilvermeeuwen. De tellers en ook de meeuwen werden gehinderd door 2 schepen

die de meeuwen diverse malen deden opvliegen. Daarom zullen binnenkort weer tellingen worden gehouden op de Redichemse Waard.

Kars Veling

Nestkasten maken in de Piepin

Woensdag 2 november was het zover dat een twaalfstal jongeren en ouderen o.l.v. Arie v.d. Ham aan de slag gingen om een aantal kasten voor torenvalken in elkaar te zetten. Een twaalfstal kisten kwamen in een vrij snel tempo gereed en ze hoeven nu alleen nog opgehangen te worden wat overigens een lastig en tijdrovend karwei is. De N.V.W.C. heeft nu een aardige voorraad kant enklare kasten waarmee we voorlopig uit de voeten kunnen. In de nabijheid van Culemborg hoeven nog maar enkele kasten te worden opgehangen om het bestaande areaal aan te vullen. Wel zullen nog dit jaar een aantal oude en verdwenen kasten worden vervangen. Het is de bedoeling dat dit alles voor de aanvang van het nieuwe broedseizoen gebeurt. Er zal ook een nieuw registratiesysteem worden opgezet om een beter inzicht te krijgen van het broedresultaat, de levensduur van de kasten, het aantal malen dat een kast bezet is geweest enz. Wij hopen dat het broedresultaat van het afgelopen seizoen van minstens 30 jonge torenvalken ook het komende seizoen behaald zal worden. Op deze avond is door enkele personen nog een mezekast getimmerd wat misschien een aanzet zal zijn om in de toekomst nog meer van deze kasten te maken. Het zal in ieder geval nog nader bekeken worden. Voorlopig blijven de torenvalkenkasten wat betreft het onderwerp nestkasten nog het belangrijkste object voor de N.V.W.C.

Torenvalken huizen in munitiekisten

(Van onze Betuwse
redacteur)

CULEMBORG — Dank zij Overste Blommaarts uit Culemborg is de huisvesting van torenvalken in de natuurgebieden rondom Culemborg uitstekend geregeld.

Het leger had een groot aantal munitiekisten over. Aanvankelijk werden ze verbrand. Overste Blommaarts vond er een andere bestemming voor. Via natuur- en vogelwachverenigingen vinden de kisten hun weg naar de natuur waar ze, na aangepast te zijn en overgeschilderd, dienst doen als vogelkasten.

Ook de natuur- en vogelwachtvereniging Culemborg maakt dankbaar gebruik van dit aanbod. Tientallen leden van de vereniging vertimmeren de kisten tot vogelkasten.

Gerard van Zuylen, bestuurslid en een van de oprichters van de vereniging is blij met deze gift. Hij zegt: „Wij plaatsen de kisten in gebieden rondom Culemborg. Er zijn wel een aantal kisten maar die zijn hard aan vervanging toe, dat kan nu”.

„Zonder kisten,” gaat Gerard verder, „zijn torenvalken gedoemd uit te starven. Deze nestkasten hebben ze nodig voor hun jongen. Niet alleen torenvalken worden bewoners van de kisten, ook andere, vaak zeldzame soorten maken er gebruik van. Je kunt ze na-

tuurlijk nooit dwingen om in de kisten te gaan zitten. Sommige vogelsoorten moeten heel lang wennen aan die dingen. Soms blijft een kast een seizoen leeg en volgend jaar is hij ineens bewoond”.

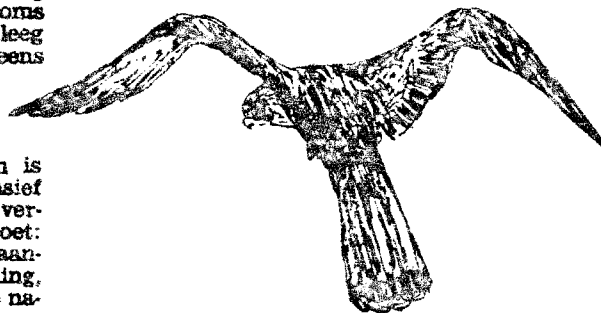
ACTIEF

Naast Gerard van Zuylen is ook Arie van de Ham intensief bezig in de vereniging. Hij vertelt wat de vereniging doet: „Het belangrijkste is het aankweken van belangstelling, waardering en zorg voor de natuur bij jonge mensen. Daarnaast het actief bezig zijn in de natuur”.

Beiden zijn over de belangstelling van de jeugd voor de natuur goed tevreden. „We doen nooit een tevergeefs beroep op de jeugd als we ze nodig hebben voor een of andere actie”, zegt Gerard van Zuylen. „De vogelstand staat in Nederland op een redelijk goed peil”, gaat de student biologie verder, „als ze terug komen na de trek zijn ze vaak in slechte condities”.

Jammer vindt Gerard het dat de samenwerking met overheidsinstanties wel eens wat te wensen overlaat.

Hij zegt: „Bij een beter contact zouden er in sommige gevallen broednesten van vogels gered kunnen worden. Als er ergens een nieuwe weg wordt aangelegd hoor je niets en de gevolgen zijn vaak treurig. Als er een vereniging zou roepen zou die voor de werkzaamheden veel kunnen redden”.

NESTKASTEN TIMMEREN

Op woensdag 2 november jl. werden er door ± 15 jongelui o.l.v. Arie van de Ham, Harry v/d Warenburg en Gerard van Zuylen van munitiekisten nestkasten, bestemd voor torenvalken, gemaakt.

De aankondiging hiervan in de HAK-AL was aanleiding voor de Betuwse correspondent van het Utr. Nieuwsblad deze avond de Piep-in te bezoeken om er een artikeltje voor de krant van te maken.

Het betreffende stukje ziet U hiernaast afgebeeld.

We hopen hiermede te bereiken dat het werk van de N.V.W.C. hierdoor wat meer bekendheid zal krijgen.

Er zijn overigens nog stencils verkrijgbaar (bij Frans Waroux) om zelf, heel eenvoudig, een nestkastje voor de koolmees te maken. Het tijdstip om dit te doen is nu uitermate geschikt en wanneer je het nu al ophangt is het best mogelijk dat een koolmezenechtpaar het nu reeds goedkeurt om er straks hun kroost in te gaan grootbrengen.

FALCO PEREGRINUS (Slechtvalk)

Op dat ik vrijdag 4 november jl. in de Regulieren gevogeld had en ik juist naar huis wilde terugkeren (het begon al te schemeren), zag ik plotseling een grote valk met een donker bovendeck langs de Zwarte Kade vliegen. Eerst dacht ik dat het een Boomvalk was, maar even later kwam ik tot de conclusie dat het een Slechtvalk moest zijn; hij had nl. geen zakkelvormige vleugels maar veel zwaardere vleugels (wel rechtig), een veel te lange staart voor een Boomvalk, een duidelijk contrast tussen onder- en bovenzijde (Boven donker en onder licht) was bovendien erg groot.

Wij viel mij op dat deze valk niet snel vloog maar zeer traag, hetgeen voor een Slechtvalk niet gewoon is. Dat zal waarschijnlijk geweest zijn omdat hij m.i. vermoeid was. Het was ondertussen donker geworden en mijn vermoeden dat hij de volgende dag wel verder zou trekken werd bewerkstelligd, omdat toen wij (mijn vriend Joost Woudstra en ik) 's morgens bij zonsopgang richting Regulieren reden om te kijken of de Slechtvalk er nog was, we deze weer zagen. Bij de Beusichemse Broeksteeg zagen wij een grote valk wegvliegen; toen we door onze kijkers keken zagen we duidelijk dat het een Slechtvalk was.

Wij zagen ook hoe hij jaagt; hij stootte nl. van grote hoogte, met gesloten vleugels, op een spreek. We hebben hem nog enige tijd kunnen volgen met onze kijkers totdat hij in de verte verdween.

In de vogelboeken staat de Slechtvalk beschreven als een zeldzame broedvogel, die open of halfopen gebieden met bomen of rotsen preferereert. In Nederland doortrekker van begin augustus tot eind oktober en van begin maart tot begin mei.

Deze vroeger algemene vogel is sterk afgenomen doordat er in de prooidieren van deze vogel vaak dodelijke hoeveelheden giftige chemicaliën zaten.

Daar deze vogel in geen 7 jaar in de omgeving van Culemborg is waargenomen, althans voor zover bekend, is dit wel een zéér bijzondere waarneming.

Marcel v/d Tol

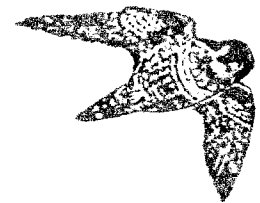
Belvederelaan 2 - Beusichem.

Volgens de Avifauna van Culemborg e.o. (1969) komt de Slechtvalk gedurende het winterhalfjaar vrij regelmatig in ons gebied voor.

Meestal wordt zijn aanwezigheid niet bemerkt door een veldwaarneming maar door prooivondst.

18 jan t/m 15 maart 1964	1 ex. Afgraving. (v.d. Berg, van Beek)
13 febr. 1965	1 ex. Tull en 't Waal (v/d Bergh)
Najaar 1965	1 ex. geruime tijd De Heul (v/d Bergh)
12 febr. 1967	prooïrest Tull en 't Waal (v/d Bergh)
8 april 1967	1 ex. Mariënwaardse Kooi, jagen jagend op een torenvalk (v/d Berg, Kalden, v/d Ham)
sept/okt 1968	2 waarnemingen Mariënwaard en De Heul (v/d Bergh)
nov/dec 1969	2 vondsten van prooïresten kokmeeuw, Afgraving en Amerongse Stuw (v/d Bergh)
Na 1969	zijn geen waarnemingen bij ons bekend.

Redactie HAK-AL.

slechtvalk

ten kort overzicht van onze activiteiten.

In dec. '76 gingen we schriftelijk in beroep bij GS tegen sommige punten uit het bestemmingsplan BUITENGEBIED GELDERMALSEN; mondelinge behandeling was op 23 sept. '77; zo schiet het wel lekker op. Eveneens in dec. '76 formuleerden we onze bezwaren tegen het roemruchte plan LINGEWAARDEN; dat gaat helemaal lekker vlot want het is nog niet eens door de Raad vastgesteld. Plan DE GENTEL ging sneller en beter; het werd aanzienlijk gewijzigd (zie verder onder Hinderwet), waarna we toch in beroep bij GS gingen wegens schade aan buitendijks Lingegebied.

De VUREN maakten we bezwaar tegen plan Buitegebied dat voorziet in de komst van een stankgigant naast een reeds bestaande. B en W mochten een groot aantal bezwaren ontvangen, rakten ook nog eens verwickeld in een Hinderwet-procedure en trokken het ontwerpplan voorlopig terug. De voorgenomen RUILVERKADELING in het blok Avezaath-Ophemert begint, voor zover het ons aangaat, in een prettige sfeer. We publiceeren, samen met de werkgroep van Culemborg en die van Tiel, een "bijdrage" waarin de historisch-geografische belangen van dit wonderschone gebied belicht werden. Het voorontwerp van de voorbereidingscommissie ziet er zeer goed uit; onze schriftelijke reactie op dat plan is daarom berughoudend geweest. Van onze zijde zullen we er verder alles aan moeten doen om te voorkomen dat er toestanden ontstaan waarin boer en natuurbeschermers elkaar als logische vijanden beschouwen i.p.v. werkend in het verlengde van elkaars belangen.

Twee HINDERWETZAKEN. De VUREN deponeren we (en wij niet alleen!) een bezwaarschrift betreffende Smits; "Een beetje medewerking graag" heet een plaatselijke groep en kennelijk tevergeefs want de gestelde voorwaarden zijn blijkens een 20-jarige ervaring onvoldoende. Het zal wel een Kroonprocedure worden.

Volstrekt anders verging het ons met VALUCCO te Geldermalsen. Onze bezwaren tegen een af te geven Hinderwetvergunning voor een zuiveringsinstallatie (vrees voor stank en lawaai) werden door het bedrijf overgenomen wat resulteerde in een geheel nieuw (en goed) ontwerp. "Graag bedankt voor de medewerking!" zeggen we dan.

Een door iedereen in de steek gelaten fruitteler in de Bommelerwaard werd door ons gesteund met een beroepschrift aan H.M. Het bearij brengt op oude wijze fruit van superieure kwaliteit voort; in feite betreft het hier een BIOLOGISCH TELLENDE BOER (J. van de Werken, Steenweg 76, Zaltbommel) die gesmoord dreigt te worden in de Grote Klap Voorwaarts. E.e.a. mocht niet baten want van 5 ha fruit en groente schijnt men bij K.S. niet meer te kunnen leven. (De cijfers wijzen anders uit; wie overigens onbespoten fruit wenst spoede zich naar Bommel). Te Deil deden duistere dingen duizelingwekkend dwaze daden doorgaan. Zekere recreatie-industrie wenste uit te breiden dwars tegen ieder planologisch vernuft in. De gebezigde art-19 procedure werd er opvallend snel doorheen gefietst; toch handig om als B(wnd) een ex-lid van GS te hebben. Treurige toestanden. Een via art-11 te stichten bio-industrie tussen DEIL en ENSPIJK werd door ons niet bestreden aangezien de betrokken agrariër op grond van het bestemmingsplan in zijn recht stond. Gelukkig zette de man niet door.

Buitengewoon boeiend bemoeide Burens burgervader BURENS BUITENGEBIED. Ons bezwaarschrift bevatte 3 punten: 1) doortrekken "natuurgebied" tot tegen de stadsmuur, 2) betere bescherming van de zelis in nationaal opzicht unieke vegetatie op de stadsmuur, en 3) geen rondweg. Toen kwam Mohammed tot de berg: Drost spoedde zich naar Geldermalsen en stelde voor: punt 1 en 2 voor jullie, maak dan geen bezwaar tegen 3, de rondweg. Aangezien de rondweg toch niet tegen te houden zou zijn (Provincie is vóór, en wie zijn wij dan nog om een Kroonprocedure te beginnen als geen Burenaar in actie komt; verder zouden we de hoogst urgente bescherming van de oude stad blokkeren) paste alles goed in ons straatje: zowel punt 1 als 2 zou mogelijk in beroep bij GS ongegrond verklaard kunnen worden. Overigens moet vermeld worden dat even voordat de Raad het plan zou vaststellen (haha) er 50 ton puin op het natuurgebied (punt 1) gelazerd werd. (Voor de publiciteit danken we bij deze de persmensen).

Terug komend op ons vorig jaarverslag: een stille bewonderaar schonk ons een SCHRIJFMACHINE waarop alle letters het doen, kijk maar: z'n dom exquis wyfje bracht vlug kip.

Ons bracht de dreiging aan GS ("Wij waarschuwen GS voor de laatste maal!!!") het resultaat waarop we rekenden: het ONTWERP-STREKPLAN gaat uit van de z.g. nul-variant. (Thans waarschuwen we Anin voor de laatste maal.).

Te WAARDENBURG maakten we in het plan "Buitengebied" o.m. bezwaar tegen de onvoldoende bescherming van het dorp Neerijnen, dat op het punt staat beschermd dorpsgezicht volgens de Monumentenwet te worden. Het plan NEERLIJNEN ging tototzoveerbijstoring helemaal niet over dat gave dorp naar, hoe verzinnen ze 't, over een stormbaan voor de vechtjassen van COME. zowel eigenaar als pachter van de grond zijn tegen; wij zochten tijdig kontakt met Bond Heemschut.

(Prima nachientje: the quick brown fox jumps over the lazy dog. Plan Buitengebied DEEL herziening I 1977 is tamelijk achterlijk: het bevat een vuilstortplaats. Ook in Geldermalsen ziet met het achterhaalde ervan niet in. Te HAAFTEN probeert men nog steeds de verminkte Kerkewaard met een industriebestemming op te zadelen. Vele bezwaren, waaronder die van ons. (Streekplus!).

Te Geldermalsen heerst IEPENZIEKTE, er zit een zich thans fors uitbreidende ziektehaard aan de Koppelsewijk. De ziekte verspreidt zich 2 à 3 km per jaar, reeds gesignaleerd in Buurmalsen. Doe er wat aan, gemeentebesturen!

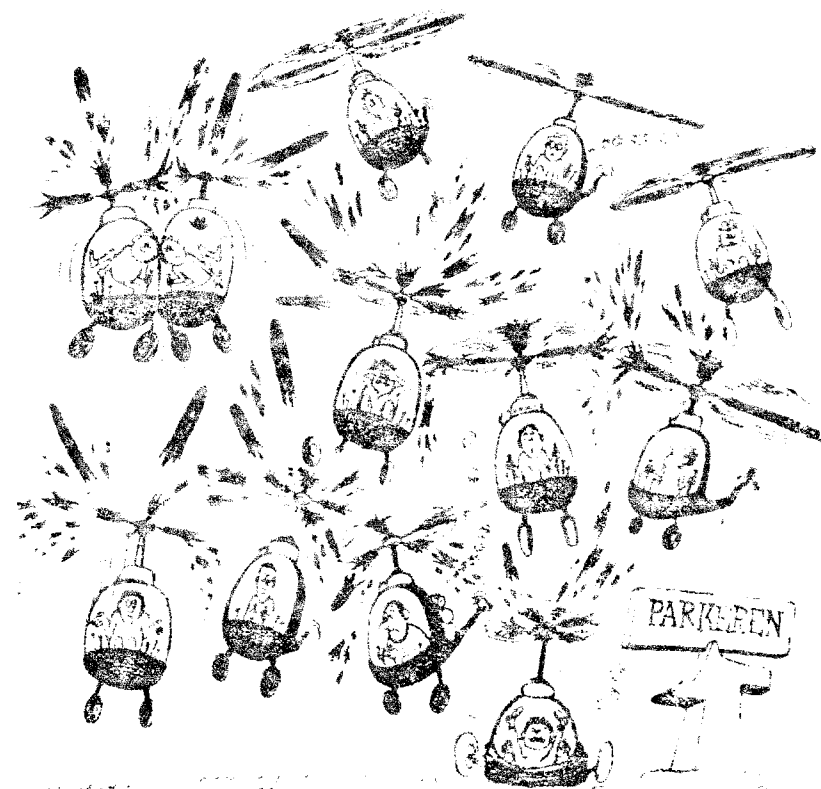
Een gunstig bericht: de COMMISSIE RIVIERDIJKVERZWAPING pleit in haar (eind-) rapport voor "uitgekiende ontwerpen" (hetgeen impliceert dat de vorige dat niet waren) en een zorgvuldiger aanpak. De meer actieve vereniging DE WAALSTROOM kan nog steeds leden en donateurs gebruiken. (Haaksman, 03440-6359, giro nr. 3100338 te Miel).

De leden wordt verzocht hun bijdrage f 15,- over te maken op giro 30 62 411 t.n.v. PEEN. WERKGR. MILIEU GELDERMALSEN te Geldermalsen, of op rek.nr. 3212.35.705 van de Rabobank te Geldermalsen. Van uw geld wordt de te voeren administratie betaald; volledige verantwoording wordt afgelegd op onze jaarlijkse algemene openbare LEDENVERGADERING in hotel "De Gentel" (vlak bij het N.S. station te G'malsen) op WOENSDAG 19 OKT. te 20.00 uur.

Tevens wordt verantwoording afgelegd voor alles wat in uw naam naar buiten is gebracht.

NOVA TWEE BENE We bestaan nu 5 jaar; geen reden om feest te vieren. Degenen die de laatste jaren niets meer van zich lieten horen (financieel b.v.) zullen uit de ledenadministratie gewipt worden. Nieuwe leden, begunstigers, activisten, ondersteuners of bestuursleden hartelijk welkom.

NOVA TWEE BENE komt allen op de vergadering; niet alleen wordt het dan toch nog gezellig, maar bovendien is het uit oogpunt van DEMOCRATIE noodzakelijk dat de leden het beleid van het bestuur goed- of afkeuren. (Och, zwak vormpje blijft exquis ding!)

1980,

is een boek uitgekomen, getiteld:

TREKVOGELS

hun mysterieuze en ongewisse reis over de continenten.

Auteurs: Jaap Taapken en D.A.C. van den Hoorn, met een voorwoord van J.P. Strijbos.

Verdere gegevens:

Umvang 160 bladzijden.
Formaat binnenwerk A4, 21 x 29,7 cm.
Bedrukt op 100 grams houtvrij m.c.
Gebonden in papieren, gecartonnerde en geplastificeerde band.
Schutbladen bedrukt.
Meer dan 280 afbeeldingen waarvan een groot deel in kleur.
Uitgebreide literatuuropgave en registers.

Distributie:

Teneinde een zo groot mogelijk publiek te kunnen bereiken is gekozen voor distributie via de levensmiddelenhandel. Dit bood, volgens de uitgever, tevens het voordeel dat de eindprijs van het boek bepaald kon worden op f 14,50.

Verkrijgbaar bij een zeer groot aantal kruideniers, waaronder Albert Heyn en ook bij Vroom en Dreesman. Maar u kunt het ook bestellen bij:

Stichting Mondiaal Alternatief
Vondellaan 37 zwart
Zandvoort

door storting op gironummer: 3 14 14 00 onder vermelding "TREKVOGELBOEK" en gewenst aantal.

De portokosten bedragen in feite f 5,-, maar worden - dank zij een overeenkomst tussen de uitgever en S.M.A., waarin ook een provisieclausule is opgenomen - niet aan u doorberekend.

Het netto gewicht van het boek bedraagt: ± 800 gr.

De portokosten (die dus niet in rekening worden gebracht) bedragen per boek inclusief verpakking (een cartonnen doos) f 5,-.

Als wij het goed hebben berekend dan zouden de portokosten bij een bestelling van 3 boeken slechts f 1,- meer bedragen dan de portokosten voor één boek.

Met het oog op de komende feestdagen verzoeken wij u - indien u een of meer trekvogelboeken cadeau wilt geven - met het bovenstaande rekening te houden teneinde de post "portokosten" niet onnodig hoog te maken.

Met vriendelijke groeten,

F. Rosenzweig

Swallow

Swallow

PERSBERICHT

De traditionele vogelkalender zal ook in 1978 weer geheel in kleur verschijnen. "Vogelbescherming" en "Het Vogeljaar" ontvingen daartoe de medewerking van Nederlands beste vogelfotografen voor het maken van de benodigde kleurenfoto's van vogels in hun dagelijks doen en laten. De fotografen Jan den Besten, Frits van Daalen, Jan van de Kam, Jos Korenromp, Piet Munsterman, Heinz van Schaik, Hans Schouten en Rens Veenstra hebben de foto's gemaakt, terwijl de teksten bij de foto's van Frits van Daalen, Henk Lichtenbeld en Jaap Taapken zijn. Er is weer een goed gedocumenteerde kalender ontstaan met werkelijk zeer fraaie foto's. De kalender bevat 13 bladen aan beide zijden in 4 kleuren offset bedrukt plus een schutblad. Kalenderindeling 2 weken per blad. Formaat 22 x 30 cm staand. De volgende soorten zijn dit jaar in de kalender opgenomen: Bonte Vliegenvanger, Torenvalk, Grote Lijster, Holenduif, Sneeuwgorzen, Ransuil, Grote Gele Kwikstaart, Boompleper, Vissdiefjes, Eidereenden, Hop, Sperwer, Tortelduif, Steenuil, Geelgors, Wulpen en Rosse Grutto's, Groene Specht, Zwarte Ruiters, Steenloper, Zilverplevier, Toppereenden, Kuifaalscholver, Brandganzen, Koerdomp en Kluut. We zullen het zeer op prijs stellen, indien u als redactie of bestuur, bekendheid zouwt willen geven aan deze prachtige vogelkalender en wel door middel van uw dagblad, tijdschrift, mededelingenblad of circulaire. Wellicht is het ook mogelijk bij lezingen, ledenvergaderingen, tentoonstellingen e.d. op deze kalender de aandacht te vestigen. U kunt de kalender bestellen door overschrijving van f 12,50 op postgirorekening 43 25 t.n.v. Vogelkalenderfonds, Leidseplein 7 te Haarlem. U ontvangt de kalender dan franco per post. Alle correspondentie eveneens aan dit adres.

NEDERLANDSE VERENIGING TOT
BESCHERMING VAN VOGELS

Driebergseweg 16b. Zeist.

STICHTING "HET VOGELJAAR"

Laan van Altena 30,
Delft.

In het oktobernummer is per abuis onderstaand verslagje niet opgenomen.

De excursie naar de Steenwaard, zaterdag 10 september.

Om acht uur vertrokken we met zijn elf naar de pont. We waren op de dijk en we moesten stil zijn om een paar steenuiltjes te zien. Die lieten zich niet zien want er was een stevige wind. Door die wind moesten we even schuilen. Bij fort Hondswijk bleven we even staan. Daarna gingen we terug. Dat ging gemakkelijker dan de heenweg en rond half elf stonden we weer bij de pont.

Waarnemingenlijst:

putter
Noordse pijlstormvogel
blauwe reiger
meerkoet
wilde eend
wintertaling
knobbelzwaan
torenvalk
krievit
zilvermeeuw
kokmeeuw
houtduif
holenduif
boerenzwaluw
huiszwaluw
ekster
koolmees
graspieper
witte kwikstaart
kneu
houtsnip
fuut

Paul van Veen

Eindredacteur kreeg heel wat tegenwerking

te verduren

'Jacht' met moeite in Frontaal

an onze radio- en tv-redactie

SILVERSUM - De Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging heeft de redactie van Frontaal, het bekende discussieprogramma van de NOS-televisie de afgelopen maande nogal wat oponthoud en moeilijkheden bezorgd toen een programma moest worden samengesteld over de jacht.

Wanneer eindredacteur Dick van Reeuwijk de jagersvereniging om advies vroeg bij het zoeken naar een gegadigde die als pleiter voor de jacht zou kunnen optreden, kreeg hij een schrijven van directeur Th. Veen van de jagersvereniging, dat hij de formule van het programma niet geschikt achtte voor zo'n moeilijk onderwerp.

Die formule is als volgt, een persoon pleit voor het genoemde onderwerp, in dit geval de jacht. Hij kiest twee getuigen. Verder is er een tegenpleiter, die eveneens twee getuigen uitnodigt. Programmaleider en tevens scheidsrechter is steeds de journalist Herman Wigbold.

De heer Veen zei in zijn brief dat het onderwerp te veel emoties zou oproepen. De discussie zou volgens hem te fel, te politiek en te ondeskundig kunnen worden. Dezelfde uiteenzetting liet hij gelijk met het verzenden van de brief in het officiële orgaan van de jagersvereniging, De Jager, zetten.

'Kinderachtig'

Daarmee werd zoveel stemming gekweekt, aldus Van Reeuwijk, dat de redactie van Frontaal lange tijd geen jager kon vinden die aan het programma wilde meedoen. Het tegelijk schrijven van een brief en het publiceren in De Jager noemt hij een vreemde zaak. "Zo wordt je van tevoren gehinderd", meent hij, "We hebben zoiets nog niet eerder meegemaakt. Natuurlijk is het ieders goed recht te kernen te geven niet mee te willen doen, maar dit was een kinderachtige manier en niet correct van de veroniging."

Van Reeuwijk zegt verder dat wel andere preciaire onderwerpen in Frontaal aan de orde zijn geweest zoals euthanasie, het gratis verstrekken van heroïne ter genezing van verslaafden, de boycot van Zuid-Afrika en de stelling dat sportvisserij een vorm van dierenmishandeling is: "Dat kan blijkbaar allemaal wel, maar jacht niet. We hadden nota bene de slogan van de jachtvereniging gekozen: Jacht is in het belang van het wildbeheer."

Het artikel in het orgaan De Jager zorgde ervoor dat jagers die het leuk zouden vinden mee te doen aan het programma zich stuk voor stuk terugtrokken. De redactie van Frontaal heeft daarom een hele tijd moeten zoeken voor iemand bereid bleek mee te doen.

Toch zijn eindelijk kandidaten gevonden. Pleiter voor de stelling zal zijn Lucas Wenniger, een verpleegkundige die in zijn vrije tijd enthousiast jager is. Als getuigen heeft hij gekozen: dr. J.F. van Haften, een wildbioloog, verbonden aan het Rijksinstituut voor natuurbeheer en J. van Doren, landbouwer in Best (N.B.).

Tegenpleiter is Norman Swelm, bestuurslid van Kritisch fauna-beheer. Hij koos als getuigen: H. van der Veen, bioloog, en W.L. Jansen, consulent bij het natuurbehoud van Staatsbosbeheer.

Zo zal het onderwerp "jacht" dan toch deel gaan uitmaken van het lijstje moeilijke onderwerpen, dat de afgelopen jaren in NOS-discussieprogramma Frontaal is afgewerkt en wel op 24 november.

Waarnemingenlijst

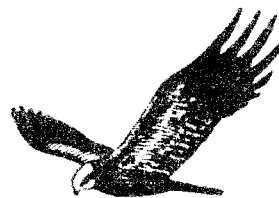
- ruine kiekendief : 22-10-'77 2 ex. Hurwenen, Kees T.,
Timmy de Bot.
9-10-'77 1 vr. ex. , herfsttrektellingen.
18-10-'77 1 ex. diefdijk, Hans v.d. W.
30-10-'77 1 ex. weidsteeg, Gertjan K.
- sperwer : 4-11-'77 4 ex. Regulieren, Leo, Berry,
Henkjan.
29-10-'77 1 ex. Hardebroek, Joost, Marcel
16-10-'77 1 ex. Regulieren, Sjaak Werk-
hoven, Kennio en Frank v.d. Heiligenberg
13-11-'77 1 ex. Regulieren , Kars
- boomvalk : 8-9-'77 1 ex. Tricht , Kees Tiemstra
10-10-'77 1 ex. hardenbroek, diverse wn.
20-10-'77 1 ex. Diefdijk, Marcel.
- aalscholver : 9-10-'77 4 ex. 2^e fort, herfsttrektel.
10-10-'77 82 ex. Red. waard, herfsttel.
- wulp : 10-10-'77 1 ex. de Meent, Joost W.
10-10-'77 3 ex. veer Beusichem, Marcel,
Berry, Henkjan, Kars.
23-10-'77 14 ex. Heul, Marcel v.d. Tol.
- bergeend : 10-10-'77 2 ex. Red. Waard, Marcel e.a.
- mandarijneend : 25-9-'77 1 ex. (ontsnapt ?) Molenkade
fam. Kievit.
- grauwe gans : 4-11-'77 100 ex. Ter weyde, diverse wn.
goudhaantje : 21-10-'77 1 ex. Regulieren, Berry
gele kwikstaart : 8-10-'77 6 ex. Beusichem, Joost
bonte kraai : 21-10 1 ex. Steenwaard, Marcel
15-11 2 ex. Beusichem, Joost

- groene specht : 8-10 1 ex. Red. waard herfsttrektel.
zwarte mees : 9-10 4 ex. 2^e fort, Henkjan en Jandink F.
koperwiek : 4-10 ong. 200 ex. Red. waard Kees T.
paapje : 28-9 1 ex. Parralelweg, Kees en Jan Douwe
oktober 1 ex. Zeedijk, div. wn.
parelamaniet : 18-9 3 ex. Plantage, Rob, John, Kees v.d. v.
br. bekerzwam : 4-10 10 ex. Binnenstad, Rob v. vliet
zadelzwam : 24-10 1 ex. Plantage, Rob en John
paarse schijnridder: 27-10 40 ex. Plantage " "
oesterzwam : 29-10 4 ex. Beusichemse Dijk, Rob

Notenkraker: momenteel is er een invasie en er zal in de vol-
gende Hak-al een verslagje over het verloop van deze invasie
in de omgeving van Culemborg komen.

De waarnemingen van Notenkrakers zullen worden doorgestuurd
aan Jaap Taapken (Vogeljaar).

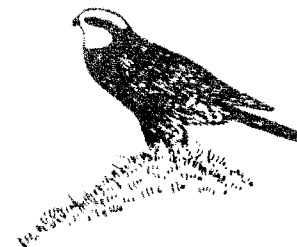
Waarnemingskaartjes verkrijgbaar bij Kars Veling, Vivaldistraat 9.

Bruine Kiekendief ♀

Bruine Kiekendief ♂

Jonge Bruine Kiekendief

Verslag paddestoelen excursie naar Zoelen.

Om 8.15 uur vertrokken we. We waren: Gerard, Ardie, Harry, Jilles, Joost, Wim, Dik, Paul, Chris, Jan, Robbie, Heleen en ik (Hans). We gingen via Buren naar Zoelen. Toen we over de Hennisdijk reden zagen we volgens Gerard een boomvalk maar het bleek een valkp arkiet te zijn. Nadat we doorgereden waren kwamen we bij de Burensse put, dat is nu een natuurgebied van Staatsbosbeheer. Het terrein is in 2 stukken. Het kleinste gedeelte is toegankelijk voor het publiek. Het grote stuk is wetenschappelijk terrein en niet toegankelijk voor publiek. Op het toegankelijk stuk stond een tamelijk zeldzaam plantje, namelijk Guizendijlidenkruid. Nadat we het terrein verlaten hadden gingen we richting Zoelen. Bij Zoelen aangekomen gingen we gelijk op zoek naar paddestoelen en we vonden al gauw enkele soorten paddestoelen zoals de weidechampignon, zwarteknopzwammen en de tonderzwam. Na deze soorten werd de excursie even onderbroken voor wat notebomen. In deze bomen zaten bijna geen noten meer dus gingen we al gauw verder. Na enige tijd lopen zagen we weer enkele paddestoelen zoals de witte plakaatzwam, zwavelkopje, helmmycena, kruidige melkzwam en de roestbruinkogelzwam. Verder zagen we nog een paar bosandoorns en zeer veel vlierbessen, waarvan Gerard gelijk gebruik van maakte en daarvan jam en limonade van heeft gemaakt. Na een korte pauze in een café gingen we weer naar huis.

Hans Rietvink

I.V.N. werkdag Oud-Loosdrecht 12 november 51.

het veel gehaast gingen we op weg naar Hilversum om daar de bus naar Oud-Loosdrecht te nemen. In Oud-Loosdrecht aangekomen moesten we wachten op de boot en toen we daar eenmaal inzaten hadden we bij het begin v/d dag al de grootste lol. Het werkterrein was een eiland vol met eisenbomen en her en der wat schietwilg. De bedoeling was een pad wat dient als akker vrij te maken van elsopslag en de daarnaast gelegen sloot te schonen van els- en wilgopslag. We troffen het wat het werkvolk betrof erg goed, want er was een gezellige club van ruim 30 mensen, jong en oud, aan het werk. De hele dag zijn we bezig geweest met alleen uitspitten en de takken en stronken op een houtstapel gooien, graspollen uit de sloten trekken en zoals bij het knotwilgen snoeien een beetje hakken, zagen en slepen. s'Morgens kregen we koffie en koek, tussen de middag heerlijke soep en s'middags thee met koek. Kortom het was een fijne gezellige en leerzame dag in de natuur.

Wanneer je niet jonger bent dan 15 jaar en heb je zin om eens mee te gaan ga even naar een van de hieronder volgende personen.

Hans Rietvink- Ereprijs 39

Dave Schmitt- Ganzbloem 27

Jilles v.d. Warenburg- Triosingel 27

Philip Boers - Gailbedingerstraat 2b.

Zondagmorgen 3 uur vertrokken we vanaf Het Jaoh. Het regende hard maar al gauw klaarde het weer op. Onderweg waren we allen vrolijk gestemd en Leo vertelde ons wat er zoal te verwachten was. Nadat we al twee groepen ganzen gezien hadden kwamen we bij Zuidelijk Flevoland aan. Boven de polder hingen donkere regenwolken en toen we de polder inreden regende het dan ook. Eerst waren we van plan om bij de Bloeg van Kuffeler uit te stappen en dan naar Lelystad Haven te wandelen, maar door het slechte weer ging het niet door. Daarom gingen we naar museum Nieuwland in Lelystad. Onderweg daarheen zagen we enkele blauwe kiekendieven en misschien een smelleken. In het museum werden dia's vertoond en er was van alles te zien. Na afloop (het weer was intussen al beter geworden) gingen we bij het water tegenover het museum kijken, waar we erg veel zagen zoals: fuut, aalscholver, "gans" (waarschijnlijk grauwe), grauwe gans, tafeleend, kuifeend, kraakeend, brilduiker, dwergmeeuw, dwergstern en grote mantelmeeuw. Toen we langs de dijk richting observatiepost reden, zagen we nog eidereend (1), zwarte stern (1 juv.) en natuurlijk kuifen tafeleenden. Een gedeelte van de groep werd op de hoek Oostvaardersdijk-Knarwijk afgezet. De anderen gingen meteen door naar de Knarhut. Op weg naar de Knarhut werden nog leuke waarnemingen gedaan: brandgans, baaromannetje(geh.), waterral, ijsvogel, kiekendief. Toen iedereen naar de Knarhut geglibberd was en we daar nog een sperwer en een br. kiekendief gezien hadden, ging het richting Meerkoetenweg omdat daar naar alle waarschijnlijkheid ganzen aan het rouwgeren waren. Wij naar de Meerkoetenweg gehobbeld en toen we daar aankwamen, geen ganzen, maar wel torenvalken en een buizerd. (deze is door enkele personen bidend waargenomen). We zijn omgekeerd en richting natuurpark gegaan, waar Europese dieren, die niet in Nederland leven, zijn uitgezet, zoals: eland, wisent en rendieren. Eerst waren we van plan om de route die uitgezet was gedeeltelijk te gaan lopen, maar omdat het weer drastisch verslechterde zijn we toch maar omgekeerd en richting Oostvaardersdijk gegaan om de wandeling te maken die we 's morgens al maken wilden, alleen nu van de andere kant. Tijdens deze wandeling werden ook weer leuke waarnemingen gedaan, o.a.:

kuifeend, tafeleend, brilduiker, grote zaagbek en wintertaling aan de IJsselmeerkant. Aan de andere kant van de dijk zagen we: bergeend, slobeend, wilde eend, pijlstaart, wintertaling, kraakeend, kluut, grote mantelmeeuw, zilvermeeuw, grauwe gans, watersnip, bl. kiekendief. Veel personen hebben deze wandeling niet helemaal afgemaakt, want er was zoveel te zien en er was weinig tijd, daarom kwamen de bus de langzame lopers vast tegemoet rijden. Toen iedereen binnen was werd er gekeerd en de terugreis kon beginnen. Toen we om kwart over vijf in Gulemborg aankwamen was het al donker. Iedereen kon naar huis gaan en terug zien op een geslaagde excursie.

We hebben thuis een balans opgemaakt van het aantal waargenomen soorten en we zijn tot een totaal van 64 soorten gekomen, namelijk:

fuut	fazant	kraansvogel
dodaars	waterral (1)	zanglijster
aalscholver	waterhoen	grote lijster
bl. reiger	meerkoet	pimpelmeeuw
knobbelzwaan	kievit	koolmees
grauwe gans	watersnip	staartmees (3)
"gans"	kluut (2)	baaromannetje
brandgans (9)	gr. mantelmeeuw	huismus
wilde eend	kl. mantelmeeuw	ringmus
kraakeend	zilvermeeuw	putter
pijlstaart	stormmeeuw	rietgors
smient	kokmeeuw	
wintertaling	dwergmeeuw (1 juv.)	
slobeend	zwarte stern (1 juv.)	
bergeend	dwergstern (1)	
kuif-eend	houtduif	
tafeleend	ijsvogel (1)	
brilduiker	veldleeuwerik	
eidereend	spreuw	
gr. zaagbek (2)	ekster	
midd. zaagbek	kauw	
buizerd	zw. kraai	
sperwer	bonte kraai	
br. kiekendief	vlaamse gaai	
bl. kiekendief	roek	
torenvalk	merel	
	koperwiek	

Van de oprichter van de N.V.W.C. (een van de twee) en nu secretaris van de Stichting Vogelasiel Noordwijk, Arno Bos, ontvingen we een oproep om mee te werken aan uitbreiding en een broodnodige onderhoudsbeurt van het bestaande vogelasiel. Door vrijwilligers worden jaarlijks vele zieke of gewonde vogels behandeld om daarna weer vrijgelaten te worden. De exploitatiekosten van het asiel worden door Vogelbescherming en het gemeentebestuur van Noordwijk op tafel gelegd. Door het grote aanbod van vogels is uitbreiding en ook een grondige onderhoudsbeurt hard nodig.

Hiervoor is uiteraard geld nodig. Maar niet alleen giften in geld zijn welkom maar ook goederen in natura.

Hieronder treft u een begroting van de verbouwing van het vogelasiel aan.

Secretariaat van de stichting: Duinweg 81, Noordwijk aan Zee

Tel. 01719- 12480

Het gironummer is 3598755

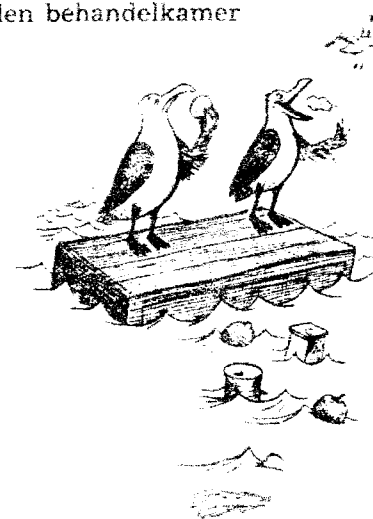
Begroting

verbouwing Vogelasiel

Genoemde prijzen zijn gebaseerd op koop in z.g. doe-het-zelf-winkels.

Buitendeurkozijnen en raamkozijn zijn begroot op uitbesteed werk.

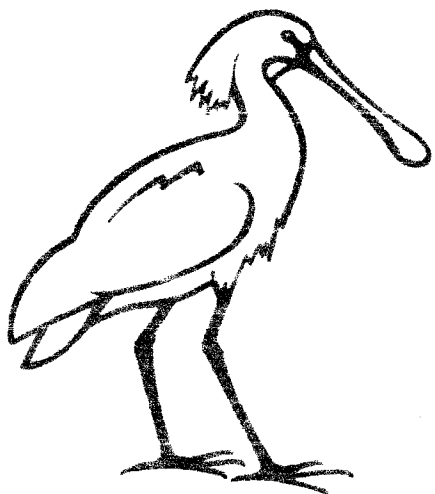
Fundering 40 cm breed, lang 40 meter	=	2 m ³ beton	f	160,—
Staalnet 16 m ²	=	50 kg	„	100,—
Schoon metselwerk 2,3 x 9 meter	=	20 m ² metselsteen	„	750,—
0,45 x 30 meter	=	13 1/2 m ² metselsteen	„	500,—
Vuil metselwerk 0,35 x 39 meter	=	13 1/2 m ² kalkzandsteen	„	300,—
Zand, cement en kalk	=		„	450,—
Regelwerk wanden hokken 60 cm 2 x 3				
60 x 2 1/2	=	150 meter		
20 x 2	=	40 meter		
80 m liggers	=	80 meter		
30 m liggers	=	30 meter		
		300 m 2 x 3	„	1.000,—
Dakbalkjes 2 x 4" 60 hok				
15 x 3,5 m = 52 1/2 m 2 x 4"			„	250,—
Rabatdelen buitenwanden 32 m ² vurenhout			„	550,—
Binnenbeschietsing behandelkamer 30 m ² 12 mm spaanplaat			„	175,—
2 buitendeurkozijnen + 1 raamkozijn (vurenhout)			„	900,—
Gaas en hout voor gaasdeuren			„	500,—
Gaas voor buitenren			„	300,—
Krammen, spijkers, schroeven, ankers, hang- en sluitwerk e.d.			„	300,—
Dakbeschoot 35 m ² linex dakplaten			„	750,—
Dakbedekking 35 m ² ruberoid met leislag			„	400,—
Glas, verf e.d. voor het gebouw			„	450,—
Glas verzetramen voor buitenren (in de winter)			„	1.600,—
Loodgieterswerk			„	750,—
Verlichting, aansluiting waterpomp (inkl. arbeidsloon)			„	600,—
Tegelwerk vloeren en wanden behandelkamer			„	1.200,—
Totaal				f 11.985,—

NIEUWS

uit de winkel van

VOGELBESCHERMING"

Nieuwe, nuttige
en gewaardeerde geschenken
voor St. Nicolaas
en Kerstmis

NIEUWE UITGAVEN

CORRESPONDENTIEKAARTEN

6 dubbele kaarten met enveloppen in een mapje, getekend door Ed. Hazebroek met afbeeldingen van Kievit, Tureluur, Grutto, Kamphaan, Scholekster en Watersnip.

Prijs f 4,50 per mapje; per 5 mapjes f 20,00

ANSICHTKAARTEN

6 kaarten in kleur, waarvan 5 foto's uit een Ooievaardorp en 1 foto van een steenuiltje

Prijs f 2,50 per mapje; per 5 mapjes f 11,50

KAARS

Een sierlijke witte kaars met een afbeelding in groen van een Ooievaar op een nest met jongen.

Afmeting 6 x 15 cm.

Prijs f 6,00 per stuk; per 3 stuks f 16,00

HERENDASSEN

Een marineblauwe das met de afbeelding van een Ooievaar

f 16,50 per das

Dassen met afbeelding van een Steenuiltje in de kleuren: Marineblauw - donkergroen en donkerrood

f 16,50 per das

VOGELKALENDER 1978

Evenals vorig jaar een 14 daagse kalender met 25 prachtige vogelfoto's geheel in kleur. Deze prachtige foto's werden gemaakt door o.a.: Jan v.d. Kam, Fritz van Daalen, en Rens Veenstra.

Afmeting 22 x 30 cm.

Prijs f 12,50

VEEL GEVRAAGDE ARTIKELEN

VOGELKIJKER

Een onmisbaar instrument voor elke Vogel-liefhebber. Om u veel zoeken te besparen heeft vogelbescherming reeds jaren een zorgvuldig uitgezochte kijker in de winkel, voor een betaalbare prijs.

Een goede 8 x 40 lichtgewichtkijker, welke bij menige vogelliefhebber in gebruik is, met in metaal gevatte prisma's.

Compleet met tas en riemen (2 jaar garantie). Speciale ledenprijs f 105,00; niet leden f 115,00

meerprijs lederen regenkapje f 5,00

VERJAARDAGKALENDER

Een twaalfbladige kalender.

Formaat 9 x 12 cm.

Met op elk blad een vogelminiatuur in kleur,

getekend door H.J. Slijper.

Prijs f 8,50

VOEDERKORFJE

Een van duurzaam ijzerdraad gevlochten korfje (10 x 20 cm.) voor het voederen van ongepelde pinda's.

ALLEEN TIJDENS VORST OF SNEEUW-PERIODES, daarbuiten is het beter dat de vogels hun eigen meer gevarieerder voedsel zoeken.

Prijs f 8,50

NESTKASTEN

Een leuk cadeau maar tevens een nuttig geschenk voor diverse vogels.

Als u een nestkast ophangt zorg er dan voor dat deze van goede kwaliteit is en dat de afmetingen kloppen, u voorkomt dan onnodige vogelproblemen.

Nestkasten voor Koolmees, Pimpelmees, Boomklever-Boomkruiper, Roodstaart en Vliegenvanger.

Deze kasten zijn gemaakt van duurzaam hecht hout en tegen weersinvloeden behandeld. Aan de achterzijde is de kast voorzien van een ophangbalkje, de bodem is uitneembaar en het dakje scharnierend.

Prijs f 25,00 per kast. Bij verzending vanaf 2 nestkasten f 21,00 per nestkast (afgehaald kosten deze kasten f 17,50)

Alleen af te halen nestkasten: Bostuil, Steenuil, Torensvalk en Specht.

Prijs f 35,00 per stuk

BADHANDDOEKEN

De reeds van ouds bekende vogelbeschermingshanddoeken. Met afbeelding van de Lepelaar of Ooievaar.

In de kleur groen of blauw.

Prijs f 11,50; per 4 stuks f 40,00

SERVETTEN

3 pakjes van elk 25 servetten, met de afbeelding van Roodborstje - Pimpelmees en Boomklever.

Per set f 9,00

MOBILE

3 vliegende ooievaars.

Prijs f 6,00; per 3 stuks f 14,50

NOG MEER UIT DE WINKEL

BOEKEN en brochures	niet leden- prijs	leden- prijs
Wilde Ganzen in Nederland	-Th. Lebrer f 39,50	f 35,00
Het Vogelboek	- Burton f 57,50	f 47,50
Texel uniek Vogelparadijs in de Waddenzee	- J. Strijbos f 29,50	f 29,50
Petersons Vogelgids	f 39,50	f 39,50
Jeugdvoelgids Elseviers Jeugd-natuurgids	- J. Loohuis f 9,90	f 9,90
Gids voor de vogels van Europa	f 19,90	f 19,90
Brochure Wintervoeding vogels	- Bruun f 19,90	f 19,90
Brochure Nestkastjes en Vogelbosjes	f 4,50	f 4,50
	f 4,50	f 4,50

Alle in deze folder vermelde artikelen kunnen worden besteld door gebruikmaking van de bijgevoegde acceptgirokaart. Specificatie van de bestelling op de achterzijde van de kaart.

Het gebruik van deze kaart bevordert een vlotte levering.

Wanneer u andere, niet in deze folder genoemde artikelen wilt bestellen, dan kan daarvoor eveneens van de acceptgirokaart gebruik worden gemaakt. U kunt hiervoor de blanco regels gebruiken.

Tenslotte nog een belangrijk punt. De tijd van de traditionele Nederlandse feestdagen is weer aangebroken, en straks wensen wij elkaar een gelukkig 1978 toe. Vaak gaat dit gepaard met het geven van geschenken. Wij hopen u met deze folder een beetje te helpen bij het vinden van deze geschenken.

Nu we toch over geschenken praten. Het beste en meest gewaardeerde geschenk dat u aan uw vereniging "VOGELBESCHERMING" kunt geven is een **nieuw lid**. Dat moet toch niet zo moeilijk zijn met onze nieuwe "Lepelaar" in de hand.

Mogen wij in 1978 op u rekenen?
Bij voorbaat dank!

geen postzegel
nodig

Aan de Ned. Ver. tot Bescherming van Vogels

ANTWOORDNUMMER 1974

3700 WB ZEIST

STEUN
ONS
WERK

Volwassen lid min. f 25,- p. jr
Jeugd lid t/m 17 jr min. f 12,50 p. jr
65+ lid min. f 12,50 p. jr
Lid voor het leven eenmalig f 500,-

keuring afgevoerd

Ik geef mij hierbij op als lid van de
NEDERLANDSE VERENIGING TOT BESCHERMING VAN VOGELS.

Ik ontvang dan 6x per jaar het fraaie tijdschrift „De Lepelaar“.

Ik wacht nader bericht af.

Naam :

Adres :

Plaats :

Geboortedatum (alléén voor jeugd/65+ leden):

dag	maand	jaar
-----	-------	------

Van 21 juli tot en met 11 augustus werd op een aparte manier voor de Rijn gedemonstreerd. Een internationaal samengestelde groep fietsers trok in drie weken langs de rivier van het brongebied in Zwitserland tot de Noordzee. Er is onderweg veel gebeurd en het doel van de tocht – het interesseren van een groot publiek voor een grensoverschrijdende milieukwestie – is wonderwel geslaagd. De pers gaf veel aandacht aan de zaak, maar een overzicht van de opgedane indrukken is niet gepubliceerd. Omdat de Rijn van doorslaggevende betekenis is voor de levende natuur in de Waddenzee, is een verslag waaruit iets kan blijken van de samenhang van natuurlijke verschijnselen en menselijke invloeden hier wel op z'n plaats.

Fietsen voor de Rijn

JAN BOOM

De opzet van de actie

Het Comité Rijnappèl – waarin de Waddenvereniging meewerkt – heeft na de grote Rijnvergadering in maart 1976 in Amsterdam niet stil gezeten. Aan het eind van die bijeenkomst werd een actieprogramma bekend gemaakt waarvan het beïnvloeden van de publieke opinie een belangrijk onderdeel was. Hoe doe je dat? Hoe bereik je een grote groep mensen? Zonder sensationeel nieuws gaat het eigenlijk niet, en als dat nieuws er is stemt het meestal eerder tot pessimisme dan tot activiteit en beweging. We moesten laten zien dat het Rijnprobleem zoals dat er nu ligt werkelijk een zaak is waar onze generatie voor in beweging kan komen. De mogelijkheden van een massale voettocht stroomopwaarts werden overwogen, maar de organisatorische problemen maakten het onmogelijk zo iets in 1977 op touw te zetten. Het plan ging in de ijskast. Tot in mei ons het bericht bereikte dat een Fransman – Charles Rossetti – een plan had voor een Rijn-fietsocht. Het Comité Rijnappèl haakte onmiddellijk in. Tijdens een snel belegde bijeenkomst in Basel werden de noodzakelijke contacten gelegd met milieuorganisaties in alle oeverstaten. Het idee was in feite werkelijkheid geworden toen werd besloten dat de tocht in ieder geval door zou gaan als er tenminste vier deelnemers zouden zijn. Maar er kwamen verrassend veel méér aanmeldingen, ondanks de bijna onmogelijke korte voorbereidingstijd van twee maanden. Het doel van de tocht zou zijn: informatie opdoen en verspreiden over het stroomgebied van de Rijn als samenhangend eco-systeem en over de wijze waarop dat door de mens verstoord en vernietigd wordt.

Aan de hand van het tijdschema en de route werd de organisatie van bijeenkomsten en ontmoetingen zoveel mogelijk uitbesteed aan plaatselijke en regionale actiegroepen. Het was immers vooral de bedoeling om mensen die in hun eigen omgeving met de Rijn bezig zijn de gelegenheid te bieden hun zaken aan de orde te stellen bij het passeren van de fietskaravaan.

De start

De belangstelling, vooral in Nederland, was zoals gezegd verrassend. Bemoedigend ook. Per dag stroomden op het bureau van de Vereniging Milieudefensie tientallen aanmeldingen binnen, nadat de pers de nodige aandacht aan de actie had besteed. Woensdagavond 20 juli vertrok de D-trein met de Nederlandse ploeg uit Amsterdam. Na de stations Utrecht en Arnhem bleken dat zo'n 130 mensen te zijn. De N.S. had het voortreffelijk geregeld want ook de fietsen konden in dezelfde trein mee. Afgezien van wat rangeer- en overstapproblemen waardoor de groep verdeeld over drie treinen in het Zwitserse Chur belandde, was het de volgende ochtend dan zover. We fietsten naar Domat-Ems vlakbij Reichenau waar de Vorder- en de Hinterrhein samenkomen. Hier ontmoetten we de rest van het gezelschap, een aantal Fransen, Zwitsers, Duitsers en ook nog wat Nederlanders, waarmee het totaal van de Rijnfietsers op ongeveer 180 kwam. Een eerste blik over de verzamelde groep deed de angstroom van de vorige nacht verdwijnen. Het was geen bijeengeharkt stelletje zonderlingen, maar een verzameling mensen van zeer verscheiden herkome, verdeeld over alle leeftijden en met ongeveer

evenveel vrouwen als mannen. 'Radfanatiker aus ganz Europa sammeln sich' schreef de Bundner Zeitung. Het fietsenpark zag er inderdaad bijna professioneel uit.

Zwitserland

De bronnen van de Vorder- en Hinterrhein liggen hoog in Graubünden en in de Berner Alpen. De temperatuur is er ook 's zomers beneden het vriespunt en op de fiets kun je er niet komen. Domat-Ems was als startpunt gekozen omdat hier de wederzijdse beïnvloeding van de rivier en de mens begint. 'Emser' is de 'erste Wein am Rhein' en in dit stadje staat ook de eerste waterkrachtcentrale en de eerste chemische industrie.

Vrijdagochtend wordt de groep, na een nacht in een militair onderkomen, toegesproken door Maarten Schalekamp, voorzitter van de IAWR (de internationale werkgemeenschap van drinkwaterbedrijven in het stroomgebied van de Rijn) en Nederlander van geboorte. Zijn betoog is met emoties geladen want was het niet voor het eerst dat hier bovenstrooms het belang van de drinkwatervoorziening van 20 miljoen mensen onder de korenmaat vandaan werd gehaald? Hij ziet de inspanningen van deskundigen en politici tot mislukken gedoemd als niet veel meer mensen hun betrokkenheid bij een schone Rijn nadrukkelijk laten merken. Zijn enthousiasme voor de actie op de fiets is zo groot dat hij besluit een eindweegs met ons mee te rijden. Rinkelelend met fietsbellen en gevolgd door TV-camera's zet de groep zich in beweging voor het eerste traject.

De Rijn is hier nog betrekkelijk smal, en het water is blauwgrijs gekleurd door het meegevoerde steenslijpsel. De hellingen van het dal in de Voralpen zijn indrukwekkend, vooral als je bedenkt welke watermassa's hier naar beneden moeten komen als in het voorjaar de sneeuw smelt. Het fietsen gaat gemakkelijk zolang de weg de rivier volgt, die stroomt immers vanzelf uitsluitend naar beneden. Bij het afsnijden van een bocht is het echter raak. De eerste klim, die de meesten over een aantal kilometers slechts te voet kunnen maken. De beloning volgt onmiddellijk want na de top slingert de weg zich in welke bochten over evenveel kilometers weer naar beneden, en vliegen we als vogels het achterterende dal binnen waarin het Vorstendom Liechtenstein ligt besloten.

Liechtenstein

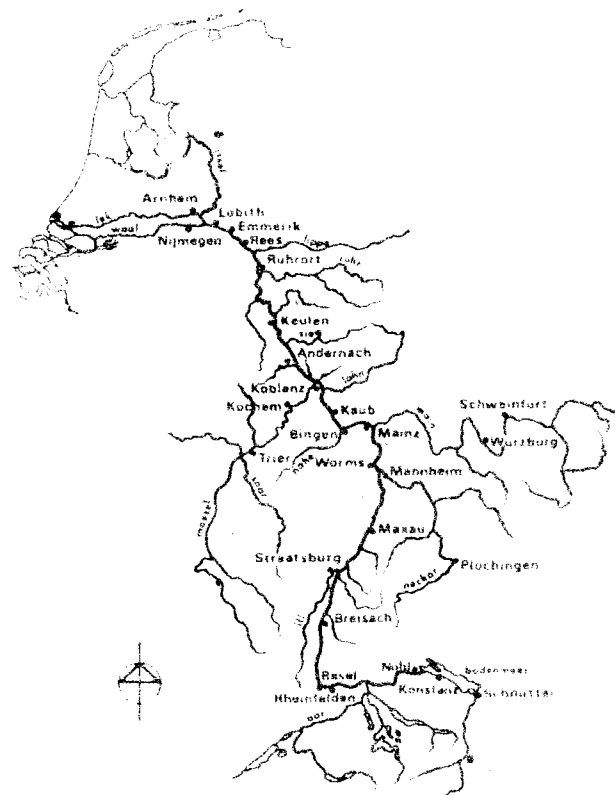
We worden ontvangen in het Sportpaleis van de hoofdstad Vaduz, dat overigens een bescheiden voetbalveldje met kantine blijkt te zijn. Het is gek, maar Liechtenstein wordt nooit genoemd in de rij van Rijnsoeverstaten. Goed, het is een klein landje maar het heeft flink wat industrie en we kunnen er heel wat opsteken. Fosfaatverwijdering uit afvalwater (de derde trap aan de zuiveringsinstallatie) en strenge normen voor de metallurgische industrie zijn hier regel. Het gevolg is dat de Rijn praktisch even schoon het land verlaat als hij er binnenkomt. Opvallend is dat hier ook het kwantitatieve waterbeheer al grote inspanningen vraagt. De rivier is in het gehele dal zwaar bedijkt om overstromingen door smeltwater te voorkomen.

Als de heren in Vaduz in verlegenheid raken bij een discussie over hun interessante belastingstelsel nemen we grinnikend afscheid. Terug naar Zwitserland, naar Oberriet bij Rütli: de eerste geplande bouwplaats van een kernenergiecentrale langs onze route. Aan de voet van een ruïne met uitzicht over het Oostenrijkse Vorarlberg geeft Theo Ginzburg, hoogleraar in de chemische technologie en medefieter, een uiteenzetting over de achtergronden van de kernenergie zoals Zwitserse milieugroepen daar tegenaan kijken. Het was alsof ik Potma of Tuininga (energiesdeskundigen) hoorde praten, mensen met gezond verstand die onafhankelijk van elkaar langs dezelfde lijnen redeneren.

Ook hier geen dogmatische afwijzing van kernenergie. Zolang echter de enorme risico's van het radioactief afval en van de plutoniumtechnologie niet definitief beheerst kunnen worden, en zolang niet grote investeringen gedaan worden in een programma dat is gericht op beperking en stabilisering van de energieconsumptie, moet de ontwikkeling van de kernenergie volstrekt worden afgewezen. Maar we zijn al een eind op streek met die ontwikkeling. De centrale bij Rütli staat er weliswaar nog niet, maar Zwitserland heeft al wel een uitgebreid (en omstreden) bouwprogramma en ook in Frankrijk en Duitsland zullen we er het nodige van zien.

Bodensee

Het is zaterdag en stralend weer. We fietsen naar Kesswil aan de Bodensee. Een lichtblauwe en glasheldere watervlakte waarin de Rijn bij het Oostenrijkse Bregenz uitmondt. Het door de rivier meegevoerde materiaal vormt daar een delta, maar het meer is zo diep (tot 250 m) dat van dichtslibben geen sprake is.

Zondagochtend staan een priester en een dominee aangekomen voor de oecumenische godsdienst-oefening, maar dat gaat mis. De hele groep blijkt reeds totaal ontkerkend en het stichtende woord wordt soepel vervangen door gezellige kout bij een glas most. 's Middags volgt een uiteenzetting over het waterbeheer van de Bodensee. Wat met de Rijn verderop en met de internationale Waddenzee welhaast onmogelijk lijkt is hier al 15 jaar lang werkelijkheid. Zolang bestaat er namelijk al een milieuvetdrag tussen de Duitse landen Baden-Württemberg en Bayern, het Oostenrijkse Vorarlberg en de Zwitserse kantons Thurgau en St. Gallen. Een internationale commissie houdt toezicht, gesteund door een wetenschappelijk instituut en de uitvoerende taken berusten bij de regionale Gewässerschutzämter. Het resultaat is er naar. De Bodensee is -- althans voor Nederlandse begrippen -- buitengewoon schoon en helder, en ook de oevers worden goed onderhouden. Het gaat hier weliswaar voornamelijk om het zuiveren van stedelijk afvalwater -- de grote industrieën komen pas verderop --, maar toch, het kan en het lukt ook als er meer landen bij zijn betrokken. Maandag in de stromende regen langs Konstanz eerst naar Stein am Rhein waar de laat-middeleeuwse huizen nog volledig van geschilderde

voorstellingen zijn voorzien. Vanaf een burcht in de hoogte zien we tussen de wolkbreuken door naar het westen de route van de komende dagen. De Rijn gaat hier over vele stroomversnellingen, de grootste en bekendste bij Schaffhausen waar we 's avonds aankomen. De hier geplande voordracht en discussie over de Hoehrhain-schiffahrt -- men wil de rivier tot bij Basal kanaliseren -- mistukt omdat de belangrijkste spreker, een Zwitserse senator, beneveld om niet te zeggen stonddronken blijkt.

De Königsetappe

Dinsdag rijden we de Königsetappe, ruim 120 km met een paar steile klimmen naar Basel. De ploeg valt uiteen omdat iedereen zijn eigen tempo wil rijden, zeer tegen de zin van de Zwitserse begeleiders die zo het overzicht kwijt raken. Hun zorg is er niet voor niets want we hebben al een ongeluk gehad en er zijn nogal wat fietsers die in elkaar storten. Bovendien gaat een groot deel van de route langs een autosnelweg waar met fietsers geen rekening is gehouden en waar het risico aanzienlijk is. Maar we komen er. Onderweg passeren we de Thur, de Töss en de Aare die zich na de regen van gisteren met donderend geweld in de Rijn storten, donkerbruin gekleurd door het vele slib dat van de bergellingen naar beneden is gekomen. Daardoor is Nederland, 1000 km verder, gevormd en het is dit slib dat nog steeds in de Waddenzee wordt aangevoerd. Maar dan is er intussen wel het nodige mee gebeurd.

Na een enigszins opgedrongen bezoek aan een grote zuiveringsinstallatie bij een vestiging van Hoffman LaRoche waar vitaminepreparaten voor pepillen en veevoer worden gemaakt trekken we 's avonds demonstratief de stad Basel binnen. Er is weliswaar niet veel volk op straat, maar de mensen zijn goed geïnformeerd. De Basler Zeitung had de vorige dag evenals de Tages Anzeiger in Zürich een hele pagina aan de Rijn en aan onze actie gewijd. Als de demonstratie is afgelopen worden we aan de Rijnkade midden in de stad opgewacht door vertegenwoordigers van natuurbeschermingsorganisaties en van het Gewässerschutzamt. Uit de discussie met hen wordt duidelijk dat we hier bij het punt zijn waar de ellende begint. De internationale complicaties -- Basel ligt op een drielandpunt -- moeten het excuus vormen voor het feit dat al het afvalwater van de stad nog steeds ongezuiverd de rivier ingaat. Voor het merendeel is dat echter afkomstig van bedrijven als Hoffman LaRoche en Ciba Beigi. Bedrijfs-economische belangen van industriële giganten gaan een rol spelen en de kwaliteit van het milieu wordt de sluitpost. Basel staat nummer zes op de lijst van grote vervuilers.

Frankrijk

Woensdagochtend 27 juli nemen we afscheid van de Zwitserse begeleiders. Zij hebben ons tot een goed getrainde ploeg gevormd en alles wat kapot kon anderszins gerepareerd. Van nu af zullen we alles zelf moeten doen, en de kunst is om niemand kwijt te raken.

Bij Hüningen over de grens komen we direct in een totaal ander landschap. Hier begint de brede hoogvlakte van de boven-Rijn met in de verte links de contouren van de Vogezen en rechts die van het Zwarte Woud. Ieder heeft zijn eigen routebeschrijving en we rijden gespreid in kleine groepjes door een reeks van vriendelijke dorpen. Fietsen is hier alleen maar lijn. We omzeilen met een grote boog het fabriekcomplex van de kunststofgigant Rhone Poulenc bij Ottmarsheim en bezoeken een waterkrachtcentrale waarvan er hier overigens een hele reeks zijn gebouwd (totaal vermogen bijna 1300 MW). Het verval is groot, in de sluzen bij de centrale zie je de Rijnaken meer dan 10 meter zakken. De rivier is hier volledig gekanaliseerd en het rechte Canal d'Alsace staat in schrilte tegenstelling tot de sterk slingerende Rijn er vlak naast.

We komen bij Fessenheim. De poorten van de eerste kant en klare kerncentrale die we tegenkomen sluiten zich razendsnel bij het verschijnen van de fietsers. Achter metershoge hagen van prikkeldraad onder hoogspanning wordt hier een vermogen van bijna 1000 MW opgewekt. Althans dat is de bedoeling, want het bedrijf ligt al tijden stil als gevolg van een reeks van onvoorziene problemen. Op hetzelfde terrein wordt een tweede centrale gebouwd en zijn er nog twee gepland.

Het zout in de Rijn

Op deze plaats komt ook de afvalgoot van de Franse Kalimijnen in het Canal d'Alsace en dus in de Rijn. Hier vindt de grote zoutlozing plaats waartegen vanuit Nederland door de Stichting Reinwater en de Westlandse tuinders wordt geprocedeerd. Er valt niet veel aan te zien: een goot met koffiebruin en bromzout water dat dag en nacht doorstroomt, vanaf de mijnen ver weg tussen Mulhouse en Colmar. Wat je wel kunt zien zijn de steriele nieuwbouwwijkjes in praktisch elk dorp, de woonoorden van de Algerijnse arbeiders. En in de café's steevast een proclamatie van de prefectuur waarin met alle denkbare middelen openbare dronkenschap bij mijnwerkers wordt tegengegaan.

Toen de Elzas nog Duits was werden de atvalzouten bovengronds opgeslagen. Het werd een compleet berglandschap waaruit het zout in de bodem draineert. Na het Rijnwater is nu ook het grondwater in de wijde omtrek ongeschikt geworden voor de bereiding van drinkwater. Colmar moet het al uit de Vogezen halen en zelfs Straatsburg wordt bedreigd. Het zoutprobleem heeft vele kanten.

Veezet tegen kernenergie

Verder langs Heiteren waar de plaatselijke bevolking een half afgebouwde electriciteitsmast - onderdeel van de leiding Fessenheim-Parijs - heeft bezet. Onder de mast is een hut gebouwd waar permanent mensen aanwezig zijn om informatie over kernenergie te geven en waardoor de afbouw van de mast onmogelijk wordt gemaakt. Een week eerder hebben onbekenden hier in de nacht molotovcocktails naar binnen gegooid met als resultaat één zwaar gewonde. Maar de bezetting gaat door. Dan volgt Marckolsheim waar eveneens een kernenergiecentrale is gepland. Ook hier veel activiteiten onder de bevolking. 's Avonds, na een maaltijd, ons aangeboden in het dorps huis, worden we verrast met het optreden van de atoom-clown die een uur lang op niet na te vertellen wijze de magistraten en deskundigen persifleert bij het doordouwen van de centrale van Fessenheim. De humor die we bij de milieu-activiteiten in Nederland zo vaak missen wordt met volle teugen genoten door de inmiddels ook met dorpeelingen volgestroomde zaal. Daarna volgen documentaire films over de bezetting in Whyl aan de Duitse kant van de Rijn. Meer dan een jaar volgehouden in de vorm van een partisanenkamp. En met succes, want de bouw van de centrales daar is - na een rechterlijke beslissing - in de ijskast gezet. Omdat het inmiddels te laat is geworden om de douane te passeren naar de Duitse kant, zoals de bedoeling was, maken we gebruik van de gastvrije aanbieding van monsieur le Maire en slapen op de vloer van het dorps huis. Donderdagochtend fietsen we over de vlotbrug bij Marckolsheim naar Sasbach aan de Duitse kant. We slaan ons bivak op in de kassen van een tuinder die heeft deelgenomen aan de bezetting in het even noorderlijker gelegen Whyl. In Sasbach organiseert de Bund Natur- und Umweltschutz Deutschland een grote zonnenergie tentoonstelling. We arriveren volgens plan juist voor de openingen en nemen deel aan de persconferentie. Alles wat er momenteel op

het gebied van zonne- en windenergie op de Duitse markt is, is hier te kijk en te koop. En dat is veel meer dan je eigenlijk denkt. Alles is nog wel belachelijk primitief in verhouding tot wat er technisch kennelijk mogelijk is. Met Fessenheim nog in ons hoofd is dit kabouterwerk.

Toch is de opzet goed. De consument kan een veel belangrijker rol spelen dan tot nu toe, bij het sturen van investeringsprogramma's van producenten op energiegebied.

Vrijdag besluiten we aan de Duitse kant langs Whyl te rijden en met het veer van Weisweil weer naar Frankrijk te gaan. We hebben daardoor onbedoeld de veiligheidsagenten, die het legertje gendarmes bij Marckolsheim zijn komen versterken, bij de neus.

Whyl is verlaten en het regent. Bij het aanleggen van de veerpont is de gendarmerie weer volop aanwezig. Niet lastig, maar ze zijn er wel, overal en altijd. Ze begeleiden ons naar Gerstheim. Weer een permanente bezetting van een bouwplaats van een centrale, compleet met de inmiddels bekende houten hutten en een informatiecentrum. Bij de discussie die zich hier ontspint komt veel van de achtergronden van het burgerverzet tegen kernenergie naar voren. De boeien in de streek - vooral de wijnbouwers - zijn bang dat de centrales klimaatveranderingen zullen veroorzaken door hun enorme warmteproductie en nevelvorming. Daarom zijn ze zich gaan verdiepen in de argumenten voor en tegen kernenergie en hebben ze contacten gelegd met milieuorganisaties die duidelijke informatie konden geven waar de overheid meende te kunnen volstaan met sussende opmerkingen. Daarom ook zijn ze overal in zo'n vroeg stadium al in de weer en niet pas als de bulldozers voor de deur staan en het feitelijk te laat is. Daarom ligt het zwaartepunt van hun actie bij het verspreiden van informatie want informatie is de basis geweest van hun eigen meningsvorming.

Straatsburg

's Avonds arriveren we in Straatsburg. De enige echt mooie grote stad ik onderweg heb gezien. In het conferentie huis van jeugdige christelijke werknemers waar we zullen slapen, moeten we ons aanpassen aan de heersende moraal. In de tweepersoonskamers horen echtparen en omdat we die niet hebben worden ze terwille van de directie onmiddellijk gevormd. Ons aanpassingsvermogen is wat dit betreft onbegrensd. Het risico van homofiele relaties is in het belang van de chr. werknemers definitief bezworen, en daar ging het de heren maar om.

De zaterdag brengt een zwaar programma. Eerst een persconferentie onder het patronaat van de Raad van Europa. Onze verwachtingen zijn hoog gespannen. Vice-voorzitter Radius zet de inspanningen van de Raad van Europa uiteen. De Internationale Rijncommissie werkt onder haar vleugels en heeft een half jaar eerder de voorbereidingen voor de Rijnverdragen van Bonn afgerond. Wij schetsen het belang van de waardering van het stroomgebied van de Rijn als samenhangend eco-systeem. Het valt wat tegen, de taalproblemen spelen ons parten en ons verhaal loopt niet zoals wij zouden willen. Het persbericht dat een paar dagen eerder vanuit Amsterdam was verzonden heeft wel verslaggevers aangetrokken en blijkt achteraf ook breed in de kranten te zijn uitgemeten. Het nieuws over Rotterdam en Den Haag als twee van de grootste vervuilers, over de zinkputten van zware metalen in Nederland en over de Duitse eelstoffsabrieken als hoofdverdachten in het vergiftigingsproces van de zeehonden werd inderdaad met grote koppen als nieuws gebracht. 's Middags voordrachten door Prof. Monod en Charles Rossetti over de verhoudingen tussen mensen en natuur en de conflicten die daaruit voortkomen, gevolgd door een uiteenzetting over de ruimtelijke ordening in de Elzas. De volgende ochtend een dergelijk programma over de juridische aspecten van grensoverschrijdende milieuproblemen met de ons welbekende Prof. Kiss, de heer Huisman van de Rijncommissie en maître Hugio uit Parijs die voor de Corsicaner vissers een proces voert tegen het Italiaanse bedrijf Monte Edison dat vergelijkbaar is met ons proces tegen de kalimijnen in Frankrijk. Zondagmiddag weer op de fiets naar Gernsbach waar de groene revolutie heeft toegeslagen. De meerderheid in de gemeenteraad bestaat uit politici die het ecologisch programma voor de verkiezingen onderschreven. Vlak daarbij bezoeken we een moerasbos dat erg aan onze Biesbos doet denken. Het wordt hoe kan het anders door industrievestigingen bedreigd. Met moeite maken we ons los van de stille en de heldere stroompjes met de schaatsenrijdertjes en schrijvertjes die de meesten zich nog slechts uit hun jeugd konden herinneren. In Seltz wacht ons een Bourgondische maaltijd, aangericht in het dorps huis door het gemeentebestuur. De laatste avond in Frankrijk. We voelen ons uitstekend. Als we gaan slapen zie ik tegen het licht van een lantaarn de kep's van de altijd aanwezige gendarmes, die overigens al lang onze vrienden zijn sinds we er een gewoonte van maakten ze penen en bloemen aan te bieden.

Duitsland

Maandag 1 augustus. We fietsen door naar de grensplaats Lauterbourg. Een spannend moment want elk contact met de Duitse milieugroepen ontbrak sinds tijden. Maar ze zijn er, met het reischema voor de komende dagen. We rijden naar Heidelberg en bereiken de eerste echte uitloper van de westerse beschaving. Niet in de vorm van een historische stad – die bestaat nauwelijks meer – maar in de vorm van een wereld die beheerst wordt door het in alle richtingen voortrazende autoverkeer. Heidelberg ligt aan de Neckar, vlakbij het grote industrie centrum Mannheim-Ludwigshafen. De indruk is overweldigend, we voelen ons bedreigd en verloren en zijn nauwelijks nog in staat de militair aandoende regels van de jeugdherberg, waar we onderdak krijgen, te accepteren. Hier moeten de jongens links en de meiden rechts en de poort gaat om en uit dicht.

's Avonds een voordracht van Prof. Müller, één van de grote deskundigen op het gebied van het transport van zware metalen aan rivierslib. Aan zijn publicaties hadden we een deel van ons persbericht in Straatsburg ontleend. Dinsdag rijden we door naar Gross Rohrheim bij Worms. Hier is het weer goed toeven met z'n allen in een dorps huis. Op enkele kilometers afstand, in Biblis, verrijzen de halve bollen en de koeltorens van de grootste kernenergiecentrale ter wereld met een totaal vermogen van bijna 2500 MW. Na aankomst een venijnige discussie tussen plaatselijke activisten en afgevaardigden van het parlement van Hessen over de grondwateronttrekking. De industrie heeft water nodig, de Rijn is niet goed genoeg meer en dus wordt het grondwater aangesproken. Met als gevolg dat de funderingen van huizen bezwijken, bomen en bossen sterven en de moeraslandschappen langs de rivier verdwijnen.

De Romantische Rijn

Woensdag reizen we per spoor van Worms naar Bonn omdat de verkeersdrukke het fietsen hier volledig onmogelijk zou maken. Dertig man doen het toch op de fiets en het blijkt best te kunnen zodat we achteraf spijt hebben. Het is immers één van de mooiste routes. Waar de rivier bij Bingen een doorbraak forceert tussen de Hunsrück en het Taunusgebergte begint de romantische Rijn met een fascinerende en herkenbare geologische en menselijke geschiedenis. In Bonn wordt de jeugdherbergdiscipline niet meer gepikt en slapen we in een bos in de open lucht, als een nomadengroep. De persconferentie

de volgende dag in het Regeringencentrum staat in het teken van de moord op Ponto. Overal politie met honden, prikkeldraad en pantservoertuigen; en de journalisten zitten bij andere persconferenties. Ons verhaal is te zacht voor deze wereld.

We fietsen door naar Keulen waar we ontvangen worden door de burgemeester die ons de pelgrims penning van de stad aanbiedt. Daar zit meer symboliek achter dan de man zelf vermoedt. Het dagelijks leven gaat gewoon door, evenals de pelgrims, die langs de industrie van Leverkusen rijden naar Neuss bij Düsseldorf, de westelijke uitloper van het Ruhrgebied. Bij een rondvaart door de transitiehaven toont de milieuminister van Rheinland-Pfalz ons zowaar een piepklein natuurgebiedje. Maar eerlijk gezegd geloven we het wel. De aaneenschakeling van steden vol niet aanspreekbare mensen, horizons met schoorstenen en een zondvloed van automobielen heeft ons murw gemaakt.

Kalkar

Zaterdag van Neuss naar Kalkar is het weer goed. We fietsen weer door een gebied waar de veranderingen langzaam gaan en waar je de dorpen echt kunt binnenrijden. In de schaduw van de betonconstructie die eens de snelle kweekreactor moet worden discussiëren we op het land van boer Maas over de achtergronden van dit type reactor van de toekomst nadat we eerst op het bouwterrein zelf een gladde voorlichting hebben genoten. Het geloof in de toekomst blijkt inmiddels bij iedereen op een andere leest te zijn geschoeid en de discussie gaat dan ook voornamelijk over de strategie van het verzet. Geweldloosheid en informatie zijn de kernpunten. Het is goed om bij het schrijven van dit verslag te kunnen vaststellen dat de grote Kalkardemonstratie in september in hoge mate dit karakter had, in tegenstelling tot die in Creys-Malville bij Lyon enkele maanden eerder.

Nederland

Het is zondag en mooi weer als we bij Spijk Nederland binnenkomen. De dorpsfanfare en de burgemeester wachten ons op en de karavaan groeit in één klap tot 300 fietsers. Langs Tolkamer, waar Rijkswaterstaat het zout meet dat wij een week eerder in de rivier zagen lopen, gaat het naar Arnhem. Politici van verschillende partijen sluiten zich aan voor een schitterende tocht over de kronkelende dijken door het rivierenland. In Arnhem een ook hier door plaatselijke groepen georganiseerde verhandeling over het kwantitatieve waterbeheer, een bezoek

aan de stuw bij Driel en aan de zuiveringsinstallatie van de stad die daarmee gezorgd heeft niet op de lijst van grote vervuilers voor te komen, even afgezien van de bekende loodverspreidende industrie. Dan gaat het verder, eerst langs de Rijn, dan zuidelijk langs de veel indrukwekkender Waal naar Dodewaard. De laatste kern-energiecentrale op ons pad, gelegenheid voor een korte demonstratieve bijeenkomst. We hebben een analyse gemaakt van de kernenergieplannen. Met name in Duitsland waar het leeuwendeel van het elektrisch vermogen geleverd wordt door energiedragers als steenkool, bruinkool en water kan eenzelfde gepland vermogen uit kernenergie niet gezien worden als vervanging maar eerder als een verdubbeling van de produktie. Het betoog gaat verloren in het gedender van vrachtwagens die bouwmaterialen aanvoeren voor een opslagplaats van radioactief afval.

Via Tiel bereiken we Culemborg aan de Lek. De ontvangst hier is overweldigend door z'n gastvrijheid. Velen komen ons tegemoet en alle fietsers krijgen een maaltijd en een slaapplek aangeboden bij inwoners van het stadje. De dag daarna beleven we nog een keer zo iets in Krimpen aan de Lek waar de vlaggen zijn uitgestoken en waar we haast gedwongen worden een heel bijzonder uur te gast te zijn. Dan zijn we in Rotterdam.

Rel in Rotterdam

Aan de Maasboulevard worden we onverwacht ingehaald door de besturen van drie waterschappen. Onze berichten vanuit Straatsburg zijn niet aan ze voorbij gegaan en ze hebben dringend behoefte om ons en vooral de pers duidelijk te maken dat het niet aan hen ligt dat de bouw van zuiveringsinstallaties in Rotterdam ernstig in de vertraging is geraakt. Het geld ligt al tijden klaar maar er is verschil van mening over de plaats met het Gemeentebestuur. Dat conflict is inmiddels uitgegroeid tot een flinke rel waarvan voor ons toch wel een positieve kant zit. Het is winst dat in ons kustgebied niet meer – zoals tot voor kort – klakkeloos het recht geclaimd wordt om afval op zee te lozen. Ook Den Haag gaat zuiveren en daarmee stelt Nederland zich eindelijk in de positie die we ook verwachten van de landen bovenstrooms: het is voor iedereen in gelijke mate onrechtmatig om oppervlaktewater te belasten met afvalstoffen. Uit de discussie blijkt overigens dat de uitvoering van de plannen slechts voorziet in een gedeeltelijke zuivering. Fosfaatverwijdering komt,

zoals overal elders, voorlopig niet aan de orde en daarmee wordt het terugdringen van het gebruik van fosfaten in wasmiddelen acuut. Na een demonstratie op de Coolsingel spreken we met burgemeester André van der Louw op het bordes van zijn stadhuis. Voor een politicus is hij betrekkelijk recht door zee. Rotterdam kan zijn handen slechts in het vuilste water wassen, maar de druk van de publieke opinie is de motor van de verbetering. We bieden hem een flesje Rijnwater uit Domat-Ems aan zodat hij persoonlijk de voortgang in de Nieuwe Waterweg kan controleren.

Diezelfde dag bereikt ons een persbericht van Minister Westerterp van Verkeer en Waterstaat naar aanleiding van de Rijnactie. Hij is zich kennelijk bewust van de argusogen waarmee met name vanuit Duitsland naar onze huichelachtige milieuvriendelijkheid wordt gekeken. Als wij aan de internationale onderhandelings-tafel iets in te brengen willen hebben zal ons eigen straatje schoon dienen te zijn. De ingrijpende consequenties hiervan voor bijvoorbeeld de lozingen van de aardappelmeelindustrie in Groningen en het functioneren van de smeerpijp zijn inmiddels wel duidelijk geworden. Woensdagochtend is door de Rotterdamse actiegroepen gereserveerd voor een demonstratieve bijeenkomst met korte uiteenzettingen over geluidhinder, milieubelasting en Rijnvervuiling uit eigen kring en over de plaats van het milieu in de Nederlandse politiek door parlementariërs van praktisch alle politieke partijen. Versterking van de coördinerende bevoegdheden van de milieuminister wordt sterk bepleit vooral waar het gaat om de invloed op het energiebeleid en de industrialisatiepolitiek.

Naar het Binnenhof

Met 80 man gaan we vervolgens naar het Haagse Binnenhof waar een kleine delegatie wordt ontvangen door de parlementsleden mevrouw Veder-Smit en de heren Versloot en Gooden onder leiding van Tweede Kamervoorzitter Vondeling. Tijdens het gesprek wordt aangedrongen op een inbreng van de internationale Rijngroep bij de voorbereiding van de tweede Parlementariërsconferentie over de Rijn in 1978 in Frankrijk. Versloot zegt toe dit sterk te bepleiten bij de eerste voorbereidingsvergadering. De nacht in de Rotterdamse Energiehal doet denken aan die in de veilinghal van Kesswil. Een grote vlakte met her en der verspreid ademende, knorrrende, snurkende en deinende vormen in alle kleuren van de regenboog.

omringd door wonderlijke verzamelingen gekreukte en gedeukte voorwerpen. Donderdag 11 augustus. De laatste dag fietsen we, vergezeld door politie eveneens op de fiets, dwars door het havengebied van de stad in de richting van Vlaardingen en langs de Broekpolder die onlangs werd opgespoten met het met zware metalen belaste havenslib. Dit is mét de Waddenzee, het Haringvliet en de Ketelmond een van de zinkputten van het oorspronkelijk zo vruchtbare erosiemateriaal uit de bergen. Verder door het vriendelijke Maassluis langs de noordelijke oever van de Waterweg. Aan de overkant vormt de petrochemie in het zonlicht een aaneengesloten surrealistisch front. Des te onwerkelijker omdat we aan onze kant op eens belanden in een kort geleden aangeplant recreatiebos. Nou ja, bos, het staat in z'n kinderschoenen en we stappen er rond als de reuzen uit Gulliver's reizen. Het enthousiasme van de mensen die het beheren is des te aanstekelijker. Bomen planten is een beter verweer tegen de macht van de technologie dan kanker op vuile lucht. Even voorbij Maasdijk staan de Westlandse tuinders ons op te wachten met fruit en groente van eigen bodem. De achtergronden en de stand van het proces tegen de Franse kalimijnen worden nauwkeurig bediscussieerd. En dan, tenslotte, is daar Hock van Holland, de Noordzee. Het zojuist met vers zand opgespoten strand moet het voor de toeristen aantrekkelijk maken. De grauwsluijer van de brandinggolven vertelt een ander verhaal. In een lange rij stormen we naar de waterlijn en scanderen voor het laatst op het bekende provoritme:

*Le Rhin est malsain.
Que sera-t-il demain?*

EXCURSIE - PROGRAMMA

- 5, 6, 7 en 8 januari : winterkamp "Schelpboek", Schouwen-Duiveland.
- 14 januari : knotwilgensnoeien, vermoedelijk Katijdeweg.
(zie elders in dit blad)
Iedereen krijgt nog nader bericht.
- 20 januari : kwis-avond in het Kompas.
- 21 januari : nieuwentellingen Redichemse Waard.
o.l.v. Kars Veling en Harry v.d. Warenburg.
vertrek: 16.00 uur vanaf het Jach.
- 27 januari : Bib.-avond in het Kompas.
- 28 januari : knotwilgensnoeien.
nader bericht volgt.

-X-X-X-X-X-X-X-X-X-

